

Josef Schovanec

Vítejte v Autistánu

*Výpravy do lidské mysli
a na nejpřekvapivější
místa světa*

PASEKA / PASPARTA

Z FRANCOUZŠTINY PŘELOŽILA ŠÁRKA BELISOVÁ

VOYAGES EN AUTISTAN

Copyright © PLON, 2016

Translation © Šárka Belisová, 2017

Pasparta Publishing

ISBN 978-80-88163-58-9

Paseka

ISBN 978-80-7432-789-6

ÚVOD

Poznámka pro cestovatele, který přichází do Autistánu

Příteli návštěvníku, vítejte v těchto zapadlých končinách, kam vás zavála fortuna. Vítejte v nehmotné zemi podivných lidí s životní dráhou excentriků, nacházející se v odsluní vůči temné hvězdě normálnosti. V zemi, jejíž jméno v sobě nese vůni nekonečných silnic střední Asie a stejně tak sny všech těch, již se z vůle Týché narodili na jiné planetě, než je ta, která by jim měla náležet.

Neboť Autistán, o němž je samozřejmě řeč, popravdě neutváří jiná materie než tkanina snů. Jeho návštěva si nežadá žádného zeměpisného přemístování na rozhraní světa a jeho objevování nevyžaduje žádnou tělesnou námahu. Vaše cesta vás přesto přivedla k odyseji nepoměrně ucelenější, než jaké nabízejí nejvyhledávanější specializované agentury.

Autistán není žádnou novou variantou již známé země, kterou by bylo možno plagovat pouhou záměnou názvů

míst, jídel a předmětů, běžně užívaných v zemi původní: jestliže turističtí průvodci pomáhají poznávat cizí kraje tak, že vyjmenovávají místa skýtající potěšení a zábavu, aby tím návštěvníkům usnadnili poznat ta, jež bývá zvykem navštěvovat, v Autistánu nic takového možné není. Jak totiž citovat dobré adresy diskoték, restaurací a luxusních hotelů, když ani domorodci, kterým nic neříkají, neměli tu péči si je ve své zemi vybudovat? Návštěvníkovi zde v orientaci nepomůže žádný juxtaponovaný překlad. Zde totiž o své hrdé rysy přicházejí i samotné orientační body.

Obyvatelé Autistánu, daleci toho, aby vlivem sklonu k mimezi, již někteří významní učenci chápali jako univerzální znak lidského rodu, pod různými názvy reprodukovali a imitovali, dali svým vlohám a životu docela jiný směr. Stejně jako tomu bylo u proslulého lidu Troglodytů, jehož apologii s cílem bránit a oslavit jeho odlišnost věnoval ve své době francouzský myslitel Montesquieu své Listy, které nazval „perskými“, a jehož značně zvláštní společnost byla jen odrazem základní přirozenosti jeho příslušníků, mohou i obyvatelé Autistánu nabídnout víc než jen jména restaurací a jiné zajímavosti, jejichž objevování činí cestovateli běžnou rozkoš i soužení.

Nechejte se vyvést z omylu, příteli čtenáři, patříte-li k těm, kdo otupeni příliš pravidelným životem a pohodlností stárí rezignovali na perspektivu, že by vše mohlo být jinak, seznavši, že probádali každý kout lidské existence. A jelikož možná příliš uvykli poklidu, dělá jim potíž uvěřit, že na tomto světě by se dalo najít místo pro radikálně jiný způsob lidského bytí. Mimořádná ostýchavost obyvatel Autistánu a nulová publicita věnovaná

jejich přítom bohatým životům mohou vést k tomu, že jejich poklady zůstanou bez povšimnutí.

Kvůli své podivnosti jsem od útlého věku nenacházel pevné místo ve světě, a tak mi bylo dáno stát se kejklířem a projít spoustu cest a cestiček. Tak se přede mnou na konci některého z posledních zákrutů občas otevřela mýtina. Tak jsem mohl potkávat zvláštní, jinorodé tváře, které se od té doby usídlily v mých snech. A jelikož nemám zlatáky, na které bych se sám zmohl, spravuji poklady těchto tváří jako prostý strážce měšce. Pro nedostatek chrematistiky hodné toho jména pokládám k vašim nohám, příteli čtenáři, plod tohoto bloudění. A právě pro nedostatek něčeho lepšího připadá autorovi předkládaných zápisků ožehavý úkol stát se na okamžik z vlastní vůle ciceronem, průvodcem cizinců.

Budiž mi dovoleno k těmto slovům s dojetím přidat svůj dík všem těm, kdo mne poctili svou pomocí i ušlechtilou přímostí a k jejichž chvále by má horoucí duše ukrytá za málo proměnlivou tváří ráda nechala zapět starogermánský válečný zpěv. Z dlouhého seznamu jejich jmen budiž na tomto místě citováno alespoň to, jež patří Sophii Larmoyerové, která má na vzniku těchto zápisků největší zásluhu. Když jsem byl bezradný z mnohého rozčarování a po kolikáté opět bez práce, uskutečnila své přání udělat z vašeho šaška a služebníka svého spolupracovníka, zatelefonovala mi, když jsem se v létě roku 2014 bezcílně potuloval mezi horami Himálaje, a povolala mě do Paříže jako pastevece Amose a nařezávače fíků sykomor. Zaslouží si víc než tato prostá slova, proto necht' je jí dopřána odměna Themidy, udělovaná těm, kdo ze své moci boří

odvěké zdi vyloučenosti, aby s konečnou platností vytvářeli lepší svět.

V Káhiře (Al-Qáhira značí „Vítězná“), devátého dne první lundy žíznivé země (džumádá) roku 1437 exilu (18. února 2016), v den 110. výročí narození Hanse Aspergera.

CESTA PRVNÍ

**Na níž se dozvíme o užitečnosti
švýcarského přízvuku**

Život byl k vašemu služebníku od prvopočátku krutý, neboť paní příroda mi dala spatřit světlo světa druhého prosincového dne léta Páně 1981, tedy – jak jsem se dozvěděl až mnohem později – týž den, měsíc a rok jako jistě Britney Spears. Toto neblahé datum je ale to jediné společné, co nám prozřetelnost, jež si na nás nezasedla nadmíru, dala do vínku.

Vzato ze zcela jiného soudku, narodil jsem se rovněž s autismem. Ten provází dlouhý seznam příznaků a projevů, které odborníci studují do nejmenších detailů, přičemž jeden, méně známý, měl na běh mého nicotného života dost podstatný vliv. Mám poněkud zvláštní způsob mluvy, vyznačující se pravidelnou, pomalou dikcí, jež u těch, kdo se mnou hovoří, vyvolává jednou zvědavost, jindy úsměšky. Některým flutům nedalo práci přijít na zoubek tomu, odkud vítr vane – prý za to může můj švýcarský přízvuk.

A tak během stávky švýcarských federálních drah nebo – pardon – spíš francouzských, protože ty švýcarské nestávkují, jsem byl při svém putování po pevnině odsouzen jako všichni k cestování soukromým vozem s více lidmi, které spojuje stejný cíl. Ten den mi byl při rezervaci na internetu přidělen vůz, který neřídil nikdo jiný než příslušník policie. Jak vidno, ani takovým lidem jako on nezbyvá, když nastane krize, než volit tento způsob dopravy. A stalo se, že zrovna tehdy opět vyvstal problém s mým přízvukem. Během hovoru si řidič, policista s vysokou hodností, okamžitě všiml mého podivného vyjadřování, i nelenil a otázal se: „Co je to za přízvuk?“ To mě dost otrávil... A tak, jelikož jsem v minulosti podobnému dilematu čelil poměrně často, jsem byl na to připraven: začal jsem mluvit o Švýcarsku.

A hned jsem měl pokoj – byl jsem Švýcar. Ještě štěstí že řidiče policistu bezděčně nenapadlo chtít vidět mé doklady, to by mohlo být docela mrzuté.

Ostatně za Švýcara se vydávám čím dál častěji. Nikoli však z důvodů fiskálních. Prostě se snažím být obezřetný. Když začnu mluvit na veřejnosti, velmi často se stane, že se zmíním o něčem, co nějak souvisí se Švýcarskem, jako čokoláda, švýcarský nůž nebo – pardon – spíš „vojenský nůž“, jak mu ve Švýcarsku říkají. Otázka mého přízvuku je tak vmžiku vyřešena.

Jenže občas se stroj přece jen zadře. Hlavně když přijedu do Švýcarska. Ve Švýcarsku totiž vysvětlení pomocí Švýcarska jaksi nefunguje. Prostě mi tam nevěří. Nouze láme železo, a tak měním strategii – mluvím o Belgii. O pomfritech a všem ostatním.

Přátelé čtenáři, říkám vám to do očí a dávám na to slovo autisty (nikoli politika, aby nedošlo k nějaké mýlce) – žádný účet ve Švýcarsku nemám. Jen jsem tam nechal docela malý kousek srdce. Srdce, které se zachvěje, když pomyslím na závěr preambule švýcarské ústavy z roku 1999: „Síla společenství se poměřuje blahobytem nejslabšího z jeho členů.“

6. ZÁŘÍ 2014

CESTA DRUHÁ

Na níž potkáme strašného požírače chleba

O republice cestovatelů stejně jako o každé jiné zemi platí, že její obyvatelé, byť nomádi, spadají pod různé druhy. A často jsou to lidé, kteří stojí poněkud stranou, tak trochu podivíni. Občas malinko zbloudilí hipíci ve špinavých šatech, co nemají ani floka. Ale ne vždy. Občas se mezi nimi najdou velcí cestovatelé, jejichž odlišnost je mnohem jemnější, a myslím, že kratičká čínská historka by o tom mohla vypovědět víc než tisíc teorií.

Poté co jsem strávil část léta v Říši středu, jsem se znovu setkal s Danielem. Daniel je přítel, jehož znám už poměrně dlouho. Odpusťte, že neuvádím jeho příjmení – potrpí si na diskrétnost. Nikoli ovšem z důvodů fiskálních. Daniel je jedním z oněch významných profesorů, jedním z velkých, ve své zemi uznávaných vědců. Jedním z největších amerických sinologů, tak trochu jako byl ve Francii René Étiemble, význačný francouzský lingvista a odborník na Čínu. Daniel má v sobě pokoru a příslovecnou prostotu opravdových učenců. Tím je zároveň dáno i to, že je v nepříjemné permanentní neshodě se světem, který ho obklopuje.

A právě to s sebou nečekaně přináší drama. Stalo se to za letní noci, vlahé a temné, jaké už letní noci bývají, koncem srpna v provincii Če-tiang ležící na jih od Šanghaje. Daniel cestoval autobusem, jedním z oněch nesčetných hromadných dopravních prostředků, jež v kteroukoli denní či noční hodinu brázdí dlouhé silnice této ohromné země. Vedle něj seděla místní rodina; nejmladší z dětí, takový preek, podřimoval na matčině klíně. Najednou se probudil, a jak v rozespalosti zvedl hlavičku, strnul zděšením. Dítě vedle sebe spatřilo vysokého chlapíka s šedinami a bělavou pletí. To bude určitě

drak, o kterém mu maminka tolikrát vyprávěla. Pro toto dítě, jež během svého krátkého života ještě nevidělo cizince, který přijel ze Západu, to byl každopádně netvor. Capart samou hrůzou spustil řev, prudce se přitiskl k matce a vydechl: „Požírač chleba.“

Ten chlapeček nám může být samozřejmě k smíchu. Lze se pousmát jeho nevinosti. Znamenalo by to ovšem pominout velmi důležitý aspekt této situace: oč zjevnější a zábavnější jsou důvody, jež v bezelstných očích toho čínského dítěte činí Daniela divným, o to smutnější je, že mají Daniela za okrajového excentrika tam, kde by měla být jeho země. Daniel je dozajista divný. Neobléká se podle módy, nezajímá se o takzvané osobnosti, jichž jsou plné společenské rubriky novin a časopisů. Nezná Britney Spears – jak šťastný to člověk... Na druhou stranu se vášnivě zajímá o etymologická pojednání týkající se staré čínštiny a o nesrozumitelné knihy, jichž je v současné době jedním z mála čtenářů.

Právě proto mám Daniela moc rád. Právě proto spolu trávíme příjemné chvíle, kdy si povídáme o věcech možná poněkud okrajových. Zvláštní je, že raději než s některými svými kolegy se Daniel baví se mnou. S bezvýznamným zelenáčem, který navíc ani není Američan a už vůbec sinolog. Možná nás spojuje nějaká společná odlišnost, a hlavně společná lidskost. Proto bychom třeba mohli uvažovat o takovémto úžasném sloganu: „Vyloučení všech zemí, spojte se.“

13. ZÁŘÍ 2014